

**ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Філологічний факультет
Кафедра сучасної української мови**

СИЛАБУС
навчальної дисципліни
**«МЕТОДИКА УРОКІВ З РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ НА УРОКАХ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ»**
(вибіркова)

Освітньо-професійна програма: Українська мова та література

Спеціальність: 014 Середня освіта

Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Мова навчання: українська

Розробник: Антофійчук Алла Миколаївна, доцент, кандидат філологічних наук

Профайл викладача (-ів)

https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=SDmo8BAAAAAJ&view_op=list_works

Контактний тел. 0372584832, 0506705971

E-mail: a.agafonova@chny.edu.ua

Сторінка курсу в Moodle

Консультації

Очні: понеділок – 13.00 – 15.00

Онлайн-консультації: вівторок – 13.00 – 15.00.

Очні консультації: за попередньою домовленістю: середа 13.00 – 15.00

1. Анотація дисципліни (призначення навчальної дисципліни).

Мовленнєвий розвиток - одна із центральних проблем у сучасній системі освіти. Вивчення мови у закладах загальної середньої освіти орієнтовано на рішення таких актуальних завдань, як мовний, емоційно-моральний і інтелектуальний розвиток. Комунікативному вихованню школярів надається особливе значення, тому що успіх у мовленнєвому розвитку визначає й результативність засвоєння інших шкільних дисциплін, створює передумови для активної й осмисленої участі в суспільному житті, забезпечує дітей необхідними в особистому житті навичками мовного поведіння, культурою мовного розвитку. Комунікативно-пізнавальна спрямованість навчання є основою нових програм, тобто на перше місце ставиться навчання мові як засобу спілкування, навчання мовної діяльності. Комунікативна орієнтація дає практичне уявлення про мову як найважливіший засіб навчання, привчає уважно слухати, адекватно сприймати мову, коректувати своє висловлення з урахуванням ситуації й цілей спілкування. У зв'язку з цим важливим є курс «Методика мовленнєвого розвитку учнів у старших класах»

2. Мета навчальної дисципліни полягає у формуванні у студентів знань з методики розвитку зв'язного мовлення учнів у старшій ланці освіти; озброєння майбутніх фахівців знаннями і вміннями, необхідних для професійної діяльності; дослідження закономірностей навчально-виховного процесу, його структури й механізмів, аналіз теорії і методики організації навчально-виховного процесу, його змісту, принципів, організаційних форм, методів, прийомів.

3. Завданнями курсу є сформулювати у студентів такі фахові якості:

1) професійні вміння і навички: збагачувати майбутніх учителів знаннями у сфері методики української мови, на основі яких вони могли б досягати свідомого й міцного засвоєння учнями програмового матеріалу з української мови, ефективно організовувати навчальну діяльність школярів із цього предмета, стимулювати пізнавальну самостійність і допитливість учнів;

2) соціальні та громадянські компетентності: формувати в майбутніх учителів національне свідоме ставлення до української мови як рідної та державної; розуміння її значення як предмета шкільного навчання і засобу вивчення інших предметів, інструмента соціалізації громадянина;

3) інформаційно-цифрова компетентність: уміння самостійно застосовувати інформаційно-комунікативні технології (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією з навчальною метою; навчати студентів, майбутніх учителів, самостійно працювати з навчально-методичною та довідковою літературою, пошуковими системами;

4) компетентності дослідницької діяльності: стимулювати науково-методичну творчість студентів, прагнення вдосконалювати свою педагогічну освіту, прищеплювати творче ставлення до вчительської праці.

У результаті вивчення курсу студент повинен оволодіти такими **компетентностями:**

загальні:

- перманентне самозбагачення науково-практичними досягненнями в галузі філології, володіння сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями, уміння

користуватися друкованими та електронними джерелами інформації, обробляти її відповідно до мети і завдань педагогічного процесу;

фахові:

- уміння забезпечувати писемну і усну комунікацію у різних галузях господарства, науки і культури, кваліфіковано перекладати з української мови на інші слов'янські та неслов'янські мови, розуміти особливості мовленнєвої ситуації в здійсненні процесу міжкультурного спілкування, застосовувати у процесі комунікативної діяльності різні типи обробки інформації (доповідь, реферування, анотацію, коментар, резюме), використовувати сучасні електронні мережі з метою ефективної комунікації;
- досконале володіння літературними нормами української мови, використання її мовних засобів з різними комунікативно-прагматичними інтенціями;
- уміння виявляти труднощі засвоєння мови та шляхи їх подолання, визначати принципи і методи навчання відповідно до різних вікових й психолого-соціальних груп учнів, шляхи і засоби формування комунікативної компетентності;
- уміння забезпечити належний методичний рівень усіх форм занять, вибрати оптимальний метод навчання української мови та літератури з урахуванням психолого-педагогічної характеристики аудиторії та реалізувати його, методично забезпечити самостійну роботу учнів та студентів, здійснювати керівництво науково-дослідною роботою студентів, скласти план науково-дослідницької роботи, використовуючи фахову літературу та сучасні джерела наукової інформації, скласти та підготувати до друку методичні вказівки, збірники вправ, посібники тощо;
- уміння створити психолого-педагогічні умови для процесу навчання і виховання, проводити всебічну виховну роботу (патріотичного, морально-етичного, екологічного, правового, економічного спрямування) на заняттях усіх типів реалізувати виховну мету уроку (заняття) засобами української мови і літератури, проводити позакласні та позааудиторні виховні засоби різного типу, використовувати фахову компетенцію для дієвого впливу на особистість, молодіжні товариства та об'єднання;
- уміння планувати і творчо конструювати навчальний процес загалом, а також процес навчання конкретного матеріалу з урахуванням особливостей типу навчального закладу, індивідуальних та вікових особливостей учнів, прогнозувати труднощі засвоєння навчального матеріалу та визначати оптимальні шляхи їх подолання;
- уміння керувати навчальним та виховним процесом, вносити до навчальних планів методично правильні корективи з метою досягнення бажаного результату навчання відповідно до мети володіння українською мовою та літературою; уміння удосконалювати навчально-виховну діяльність з урахуванням причин попередніх невдач та помилок учнів.

4. Пререквізити: Цикл курсів з орфографії та орфоепії, морфеміки та словотвору, морфології, синтаксису української мови, методики викладання граматики української

мови, діалектології, культури мови, риторики, стилістики, лінгвістичного аналізу тексту, педагогіки, педагогічної майстерності, психології

5. Результати навчання У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

- термінологічний апарат курсу;
- теоретичні основи методики навчання зв'язного мовлення, технологію їх впровадження у навчальний процес;
- діагностичні методики вивчення стану мовленнєвого розвитку, а також знань, умінь та навичок з рідної мови;
- володіти теоретичними знаннями з української мови, основними лінгвістичними категоріями, механізмами комунікації;
- основні комунікативно-прагматичні стратегії й тактики мовленнєвої діяльності, основи культури усного й писемного мовлення;
- закономірності процесу навчання української мови, а також зміст і особливості всіх компонентів цього процесу: мети, методів, засобів тощо;

вміти:

- володіти концепціями гуманітарних та суспільних наук та вміннями користуватися методами цих наук у різних сферах педагогічної та науково-дослідницької діяльності;
- користуватися науковою та науково-методичною літературою, аналізувати стан дослідження актуальних проблем професійної галузі;
- спостерігати, аналізувати та узагальнювати досвід провідних фахівців та в подальшому використовувати його прогресивні елементи у професійній діяльності;
- досконало володіти українською мовою на рівні професійного і повсякденного спілкування;
- спілкуватися в різних дискурсивних ситуаціях відповідно до досвіду, інтересів та психологічних особливостей співрозмовників;
- творчо узагальнювати прогресивні науково-практичні надбання в галузі навчально-педагогічної діяльності на світовому рівні та укладати на їх основі авторські наукові й навчально-методичні праці;
- запобігати типовим помилкам, виявляти найбільш доцільні способи та прийоми семантизації лексики, введення нового граматичного матеріалу, роботи над вимовою, перевірки розуміння та закріплення нового матеріалу;
- володіти методикою майстерного викладання української мови в загальноосвітніх, середніх спеціальних школах та вищих навчальних закладах, методикою виховної роботи, технологією організації творчої діяльності учнівського та студентського колективу;
- здійснювати проектування процесу навчання як системи взаємопов'язаних окремих ланок (навчальних занять), змістовно і логічно пов'язаних між собою;
- обирати оптимальні форми організації навчання та структуру занять з української мови та літератури для досягнення конкретної мети.

6. Опис навчальної дисципліни

6.1. Загальна інформація

Форма навчання	Рік підготовки	Семестр	Кількість		Кількість годин						Вид підсумкового контролю
			кредитів	годин	лекції	практичні	семінарські	лабораторні	самостійна робота	індивідуальні завдання	
Денна	5	10		120	17	16			81	6	залік
Заочна	5	10		120	4	4			11 2		залік

6.2. Дидактична карта навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	с	пр	інд	с.р.		л	с	пр	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1 Теоретико-історичні засади теорії і методики розвитку зв'язного мовлення												
Тема 1. Предмет і завдання курсу.	7	2		2	2	13	4	1				12
Тема 2. Когнітивні аспекти мовленнєвої діяльності. Граматика і філософія науки.	8	2		2		4	5	1				15
Тема 3. Соціальні фактори мовленнєвої діяльності.	13	2		2		9	12			1		14
Тема 4. Особливості розвитку мовлення дітей старшого шкільного віку	6	2		2		2	10					22
Тема 5. Методика розвитку зв'язного мовлення	13	2		2		9	14			1		16

старшокласників												
Тема 6. Методика словникової роботи й ознайомлення з довкіллям	5	1		2		2	11					13
Разом за ЗМ 1	85	11	8	12	2	27	45	2		2		51
Змістовий модуль 2. Прагматика мовленнєвої діяльності												
Тема 1. Методика формування граматичної будови мовлення у старшокласників.	5	1		1		3	8					12
Тема 2. Методика виховання звукової культури мовлення.	8	1			2	7	11	1				23
Тема 3. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності старшокласників.	7	1		1		15	12	1				14
Тема 4. Особливості навчання грамоти.	5	1		1		3	10					14
Тема 5. Педагогічний менеджмент в організації навчально-мовленнєвої діяльності старшокласників.	2	1			2	11	6			1		14
Тема 6. Спільна робота шкільного закладу освіти і сім'ї з розвитку мовлення дітей.	4	1		1		2	5					21
Разом за ЗМ 2	42	6		4	4	28	41	2		2		61
Усього годин	120	17		16	6	81	120	4		4		112

Теми практичних занять

№	Назва теми
1.	Поняття зв'язного мовлення. Види зв'язного мовлення (діалогічне, монологічне). Діалог, монолог. Ситуативне й контекстне мовлення. Сучасні дослідження проблеми розвитку зв'язного мовлення.
2.	Методика розвитку діалогічного мовлення. Завдання й зміст розвитку діалогічного мовлення.
3.	Бесіда – основний метод розвитку діалогічного мовлення. Види, зміст і тематика бесід. Значення бесід для розумового, морального та естетичного розвитку дітей.
4.	Методика проведення бесіди: підготовка викладача та учнів до бесіди, добір наочного, дидактичного, ілюстративного матеріалу та технічних засобів навчання до бесіди. Структура бесіди. Методичні прийоми розвитку діалогічного мовлення дітей в ході бесіди. Види запитань вчителя. Вимоги до запитань та відповідей дітей.
5.	Методика навчання старшокласників монологічного мовлення (розповідання). Зміст і завдання навчання старшокласників монологічного мовлення. Характеристика методів, прийомів навчання старшокласників монологічного мовлення. Види розповідей, їх класифікація, послідовність введення різних видів розповідей, їх місце на заняттях з розвитку мовлення.
6.	Навчання старшокласників розповідання за дидактичними картинками. Значення картин у навчанні розповідання. Види розповідей за змістом картин. Методика навчання описових розповідей за картиною. Сюжетні й творчі розповіді. Місце розповідей за дидактичними картинками у структурі заняття з розвитку мовлення.
7.	Розповіді старшокласників з досвіду. Значення цього виду розповідей, вимоги до них. Тематика розповідей. Роль сенсорного досвіду в складанні розповідей. Методичні прийоми навчання розповідання з власного досвіду: зразок розповіді, план, вказівки. Методика навчання старшокласників складання листів. Добір матеріалу для змісту листа. Структура заняття й прийоми керівництва.
8.	Переказ літературних творів. Суть переказу, його значення для розвитку зв'язного мовлення, пам'яті, мислення. Добір літературних творів для переказу, вимоги до них. Вимоги до переказів (усвідомленість, послідовність, точність, образність і граматична правильність мови, інтонаційна виразність, елементи творчої доробки). Структурні компоненти заняття. Методичні прийоми навчання старшокласників переказу: запитання, план, спільний, відображений переказ, підказка, переказ за частинами, за ролями, за малюнками, з використанням ТЗН, ілюстративного матеріалу, від першої особи, переказ з елементами драматизації та навчання творчого розповідання,

	інсценування.
9.	Навчання творчого розповідання. Роль чуттєвого досвіду, розвиток самостійності й творчої уяви в ході розповідей. Види й тематика розповідей: складання розповідей за опорними словами, продовження початку розповіді, складання початку до кінцівки розповіді, творчі розповіді на тему, розповіді про смішні епізоди про одного героя, розповіді-мініатюри (етюди), самостійне складання казок, небувальщин, складання розповідей, аналогічних прочитаним. Методика проведення кожного з цих видів розповідей. Структурні компоненти заняття й методичні прийоми навчання творчого розповідання. Методика розвитку креативного мовлення у старшокласників.
10.	Використання сюжетно-рольових, дидактичних ігор, вправ, мовних логічних задач у навчанні зв'язного мовлення, їх види, зміст, місце на заняттях з розвитку мовлення та повсякденному спілкуванні. Розвиток пояснювальної, плануючої функцій мовлення на заняттях і в різних видах діяльності.

6.3. Зміст завдань для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми
1.	Комунікативна лінгвістика як наука.
2.	Природа, компоненти і форми комунікації.
3.	Соціолінгвістичні проблеми мовної комунікації.
4.	Психологічні механізми комунікативної діяльності.
5.	Структурно-функціональне навантаження комунікативного процесу.
6.	Теоретико-прикладні аспекти комунікативної діяльності.
7.	Вербальні компоненти українського комунікативного етикету.
8.	Невербальні засоби українського комунікативного етикету.
9.	Комунікативний антиетикет.
10.	Методичний аспект опанування українським комунікативним етикетом.
11.	Теорія масової комунікації.
12.	Засоби мовного коду в комунікації.
13.	Дискурс, типи дискурсів у комунікації.
14.	Гносеологічні аспекти мовленнєвої діяльності.

15.	Співвідношення об'єктивного та суб'єктивного у мовленні.
16.	Психічні фактори мовленнєвої діяльності.

7. Система контролю та оцінювання

Засоби оцінювання

- контрольні роботи;
- стандартизовані тести;
- реферати;
- есе;
- студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- усне опитування;
- тренувальні вправи;
- диктант.

Форми поточного та підсумкового контролю

Форми поточного контролю:

- усне опитування;
- перевірка рефератів;
- тренувальні вправи;
- контрольні роботи;
- диктант;
- тестові завдання

Форма підсумкового контролю – залік.

Критерії оцінювання результатів навчання з навчальної дисципліни

Оцінювання здійснюється за національною та ECTS шкалою оцінювання на основі 100-бальної системи. Загальні 100 балів включають: 60 балів – поточний контроль (по 20 балів за кожен модуль); 40 балів – іспит.

Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
	Оцінка (бали)	Пояснення за розширеною шкалою
Відмінно	A (90-100)	відмінно
Добре	B (80-89)	дуже добре
	C (70-79)	добре
Задовільно	D (60-69)	задовільно
	E (50-59)	достатньо
Незадовільно	FX (35-49)	(незадовільно) з можливістю повторного складання
	F (1-34)	(незадовільно) з обов'язковим повторним курсом

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне оцінювання (аудиторна та самостійна робота)										Кількість балів (екзамен)	Сумарна к-ть балів
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2							
T1	T2			T1	T2	T3	T4	T5	T6		
10	10			3	3	3	3	4	4	40	100

7.1. Основна література

1. Андрусів С. Страх перед мовою як психокомплекс сучасного українця // Сучасність. - 1995. - № 7-8.
2. Богуш А., Шиліна Н. Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання в школі. – Одеса, 2003.
3. Богуш А.М. Заняття з розвитку мови – К., 1988.
4. Богуш А.М. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім Практикум. – К., 1995.
5. Богуш А.М., Орланова Н.П., Зеленко Н.І., Лихолетова В.К. Методика розвитку рідної мови і ознайомлення з навколишнім / За ред. А.М. Богуш. – К., 1992.
6. Витоки мовленнєвого розвитку: Програма та методичні рекомендації / Укл. А.М. Богуш. – К., 1997.
7. Гавриш Н. Розвиток зв'язного мовлення. – К., 2006.
8. Діак Іван. Не тільки зросійщення // Урок української. – 2001. - №4.
9. До питання про стан мовленнєвої культури в Україні // Відродження. – 1993. - №10.
10. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. – К.: АТ “Обереги”, 1994.
11. Окара Андрій. Полтавський суржик і духовне плебейство // Урок української . – 2001. - №5.
12. Охрімівч Андрій. Шовінізм як діагноз // Урок української. – 2000. - № 11-12.
13. Русанівський В. Єдиний мовно-образний простір українського менталітету // Мовознавство. - 1993. - №6.
14. Ткаченко О. Мовне самоствердження українців на тлі історичного досвіду народів світу // Вісн. АН України. - 1993. - №5.
15. Ткаченко Орест. Якщо держава хоче жити... (Про сучасну мовну ситуацію в Україні) // Урок української. – 2001. - №2.
16. Холодний М. Народ крізь призму мови // Київ. -1993. - № 9-10.
17. Ющук І. Мова нації – державна мова // Дніпро. -1995. - № 7-8.

7.2. Допоміжна література

1. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – М., 1966.
2. Ахутина Т.В. Порождение речи. – М., 1989.
3. Бабич Н.Д. Основы культуры мовлення. – Львів, 1990.
4. Ветлугина Н.А. Общие вопросы художественного творчества ребенка // Художественное творчество и ребенок / Под ред. Н.А. Ветлугиной. – М., 1972.
5. Гавриш Н. Художнє слово і дитяче мовлення. – К., 2005.
6. Горпинич В.О. Сучасна українська літературна мова. – К., 1999.
7. Гумбольдт В. Язык и философия культуры. – М., 1985.
8. Казарцева О.М. Культура речевого общения. – М., 1999.
9. Крутий К.Л. Мовленнєве заняття: досвід, проблеми, пропозиції. – Запоріжжя, 1998.
10. Культура української мови / За ред. В.М. Русанівського. – К., 1990.
11. Леонтьев А.А. Основы психолингвистики. – М., 1997.

12. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность. – М., 1969.
13. Лингвистический энциклопедический словарь: Языкознание. – М., 1990.
14. Лурия А.Р. Язык и сознание. – М., 1979.
15. Львов М.Р. Основы теории речи. – М., 2000.
16. Методичні рекомендації щодо усного і писемного мовлення. - К., 1996.
17. Основы теории речевой деятельности. – М., 1974.
18. Пентилюк М.І. Культура мови і стилістика. – К., 1994.
19. Програма середньої загальноосвітньої школи. – К., 1997.
20. Супрун А.Е. Лекции по теории речевой деятельности. – Минск, 1996.

8. Інформаційні ресурси

1. <http://www.logolife.ru/>
2. <http://www.r-rech.ru/>
3. <http://logopedia.com.ua/>
4. <http://ditky.in.ua/>

Додатково

(для контролю та самоконтролю роботи студента)

Розподіл балів, які отримують студенти

	Поточне оцінювання (<i>аудиторна та самостійна робота</i>)											Кількість балів (залікова робота)	Сумарна к-ть балів
	Змістовий модуль №1			Змістовий модуль № 2									
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T1	T2	T3	T4	T5	T6	40	100
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5		